

NAGY JÁNOS MEGADJA MAGÁT.

Az ÚTRÓL bebúgott a villamos s behallatszott a fékek csikorgása, ahogy hirtelen lefékezték az autókat. Kocsik zörögtek s a meleg ebédutáni időben a város lármája álmosítóan zúgott. A fák levelein zöldtestű, fényes bogarak mászkáltak s a kavicsos úton zegzúgos kis fénytócsák ugrándoztak, ahogy mozgatta a gyöngye nyári szél a leveleket. Délután félkettő volt, július, a meleg szinte palástokban terült s a betegek csikos ruhájukban úgy ültek a kórház kertjének padjain, mint valami furcsa-furcsa, nagy és fáradt, szomorú bogarak. A kápolna órája épen ekkor ütött félkettőt. Két magas csengés röppent el a kis toronyból.

— Fél — mondta Nagy János. — Félkettő van.

Egy pipacsra nézett, mely a zöld gypágy közepén mint egy élénk csattanás viritott. Pipacs itt a kórházkertben a beteg emberek között.

Az anyját várta, az öccsét, meg a lányt hazulról.

Megmozdult. A mankóját elnyújtotta maga mellett s ballábalával csöndesen piszkálta a földet. Papucsá sarká le-leliffent. Most cigarettát kotorászott elő s rágyújtott. Lassan nyelte a füstöt, megnézte s megtapogatta a jobblábát, melyet térden felül levágtak. Megtapogatta egyszerűen, megszokottan, mint egy tárgyat s csöndes szomorúság támadt benne. Már nem volt vad fájdalom ez a levágott láb, nem volt éles kétségbeesés. Nem úgy, mint mikor kihúzták a villamos alól, mely elgázolta a véletlenül Pestre jött, járatlan parasztot s látta, hogy agyon van zúzva a jobb lába. Hogy csak egy vérző, fájó húscsacat. Elgyúrt roncs. Akkor felüvöltött: jaj! Mintha kés járta volna át a szívet s elájult. Vagy később, mikor felébredt az operáció után s megtudta, hogy egyik lába nincsen. Hogy csak egy félméteres csonk fityeg a hajdani erős láb helyén derékvastagságúra bepólyálva s mikor rájött, hogy innen már vége mindennek. A szántásnak, az aratásnak, a vasárnap-i táncoknak. Hogy nem lehet többé kijárni erős léptekkel a földekre, nézni a vetést és nem lehet többé virtussal dobbantani, zsákot emelni, kévét hányni és vígan belevágni a kaszával a sűrű lucernába, melyben szalad a jó kasza, mint a vajban a kés. Nem ám, mert mindezekhez két láb kell s neki az egyik ottmaradt az operáló asztalon. Talán elteték spirituszba tanulmányképen. Atyaisten! Olyan volt, mint a tébo-lyult. Csak a foga vacogott.

De lassan aztán valahogy beletörődött. Belefásult. Megszokta. Nem tudta ugyan, mit csinál majd, mi lesz most ezután a birtokkal,

a munkával és övele, az első nyugodtabb napokban elgondolta, hogy most minden az öccsére marad, az Istókra : birtok, munka és talán ő is eltartásra a földrésze fejében, de aztán nem gondolkodott ezen. A betegekkel való közösség, az ágyak és az a különös takaró, fülledt levegő, mely a kórházban volt, megállította a gondolatait s olyan érzést adott neki, mintha ezen kívül valahogy nem is lenne világ s ő itt bent meleg ködökbe burkolózva lebegne valami földöntúli bizonytalanságban. Se tervezni, se szándékozni nem tudott semerre. Csak azt az egyet érezte, hogy van. Van, mert fekszik az ágyban, látja, hogy süt a nap és hogy egy csúf, vézna, parasztlányból lett ápolónő jövőget oda az ágyához, gondozza, itatja, takarja, a lázát méri s innen csöndes fevők-helyéből mindig elnézte, hogy annak olyan a kezén a bőr, mint az apadt hurka. Mert valóban olyan volt. De a szeme jó, állapította meg magában. A két szeme emlékeztet a kenyér ízére, amelyet este vacsora után csak az ízekért rágcsál az ember. Ilyen volt a szeme és igen szépen tudta mondogatni.

— Ne legyen szomorú, Nagy János! Meggyógyul maga még, Nagy János! Legény lesz maga még, Nagy János!

Pedig ő nem is volt eddig szomorú, nem gondolt semmire s csak ezekre a külvilágot és jövő életet sejtető szavakra érzett fel s villant át rajta, hogy haza is kell menni s be kell állni az elhagyott emberek közösségébe. Ilyenkor keservesre fordult a szája s megmérte a közte és az otthoniak közt lévő távolságot.

— Hm — nézett rá szomorú mosolygással. — Ostoba kis fehér-cseléd. Legény!... Hol van az már?...

S legyintett.

— Én már — mondta csöndesen — többet nem kaszálók...

És csak nyelt, mikor ezt mondta s azótától nagyon fájt neki az elhagyatottsága. Innét kezdődött a csöndes kínja tulajdonképen, hogy a külvilágot, volt életét így egyszerre világosan eléje állította a lány vizsgálatának szánt pár szava. Nem is haragudott rá, sőt néha, jobb óráiban sajnálta is, mert nagyon csúnya volt. A szemén meg a szaván kívül minden csúnya volt rajta, mintha különösképen meg akarta volna verni az Isten. Szeplős is volt és nyomottorrú, a bőre fonnyadt és a kezei vastagújjúak, melle alig látszott s a haja, ahogy ki-kicsúszott a főkötő alól, szintelen volt és szomorú, mint a hamu. Csak ahogy cselekedett, ahogy beszélt, ahogy nézett, az jó volt s azt el lehetett nézegetni.

— Azért — mondta neki — jó jány maga. Itt a kórházban sokan szeretik.

Mert úgy is volt. Minden beteg szerette a lányt s ha baj volt, őt követelte. Pedig csak segédápolónő volt, följebb itt se tudta vinni.

— A szomorúságban — mondta — jó lesz az ember. Akiknek levágják valamijét, azok közt jónak kell lenni.

Ezt mondta neki, ránézett a legényre, zavarba jött és elment a fertőtlenítő szobába.

— Én úgyis csak itt lehetek valaki — mondta mentében s egyszerre szomorúbb lett, mint a betegek. S este virágot tett Nagy János éjjeliszekrényére.

Hát így teltek Nagy János napjai. A társai nyögését hallgatta, meg az órát figyelte a falon egyenesen fekve, ahogy folytonosan tikk-takkol, mintha mérőónt eresztene a mélybe lefelé, a lánnyal szólt pár szót és sokat aludt, mert azt érezte, hogy ez jó. Egyedüli mélyebb szórakozása az volt, ha a rigót hallgatta, amelyik minden nap fütyölni szokott kint a nyitott ablak mögött a kis törpe fenyőn. Ezt órákig elfigyelgette fektéből s elképzelte maga elé a sárga madarat, amint begyét felfújva énekel; mert látni nem láthatta, egyelőre nem volt szabad megfordulni neki. Ez volt a legjobb szórakozás. Míg egyszer aztán odáig jutott, hogy veszély nélkül megfordulhatott már s megláthatta a madarat.

— Rigó! — mondta ekkor végtelen meghatottan s úgy érezte e pillanatban magát, mintha templomban lenne Úrfelmutatáskor. Le kellett hűnynia a szemét.

A lány ránézett s megigazította feje alatt a párnát.

— Rigó — mondta neki melegen. — Sárgarigó fütyöl...

— Hát... itt is vannak madarak... — mondta Nagy János mély hálával s ahogy a lányra nézett, úgy találta, hogy az nem is olyan csúnya s a kezei se olyan éktelenek. Az arca is pirosabb. A hála tette ezt és a rigó, de ő ezt nem tudta.

— Hová valósi? — kérdezte meg a lányt melegen.

— Somogyi — válaszolt az csöndesen. — Somogy megyei.

— Én is — mondta Nagy János. — Én is. Somogy megye. Somogy-szentkirály.

— Én Péterd. Somogy Péterd... Takács Verona...

— Hm. Takács Verona... Szép név — mondogatta s csak nézette a lányt onnan a betegágyból, a csonka lábát nyugtatva csak nézette. A lány is ránézett, lógott a keze s az öle előtt összetette. S erre az állásra jó érzés fogta el Nagy Jánost, mintha tejet hallana csurogni a zsétérbe otthon, ahogy este fejnek s ő kint ül munka után az istálló melletti gerendán. A lovak ropogatják a szénát s a gyp már elnedvesedett az esteli harmattól.

— Harmat itt is jár úgyé? — kérdezte hirtelen, önkénytelen érzés szerint.

A lány mosolygott szelíden. Megszokta betegeitől a naiv kérdéseket s ezenkívül Nagy János arca olyan volt, mikor azt kérdezte, mint az esti rög.

— Jár — felelt csöndes beszélgetéssel. — Reggel jó harmat van kint a kertben a gyöpon.

Nagy János nézte a fal sarkát, aztán a galambpárt kint égmagasán csaknem egy házgerincen.

— De hát ez csak kicsi lehet — mondta a messzenézésből. —

Tetőn meg kerten. Mi az? De otthon az egész határ! Hatezernégyszáz-tizenkét hold!

A leány kinyílt, mint egy imádságos könyv. Csodálatos sejtések ragyogtak föl benne s nem bírt mozdulatlanul állni a legény előtt. Babrálni kezdett, rendezgetni az éjjeliszekrényen. S ahogy babrált, leverte a legény noteszét. Leverte és abból a sok minden között kiesett egy fénykép. A lányé, aki otthon van Somogyszentkirályon s akit mindeztideig nem engedett közelébe valami különös ösztönből a legény s akiről nem beszélt. De hát most kiesett a fénykép s ott nevetgélt a hideg betonpadlón.

A lány nyaka megrándult s válla összébb húzódott.

— Menyasszonya? — kérdezte egyszerre fájdalmasan s kialudt örömmel, ahogy babrált össze a leesett holmit s nem nézett fel. Csak úgy guggoltából beszélt s úgy érezte, hogy szédül.

Nagy János lenézett rá.

— Hát — mondta — Szabó Tera. Annak híjják, szentkirályi jány. Harminckét hold fölgye van az apjának s megcsak ez a jány van. Az ápolónő elnézett.

— Igen — mondta csöndesen. — Harminckettő...

Az ágyon napfény játszott s a sárgarigó veszetten szólt kint a fenyőfán. A legény mosolygott.

— Jó erős. Erős jány. Dógos. De köll is, mert nekünk is harmincnyolc holdunk van, prima föld. Sok majorság. Meg tehen. Ókrök, lovak. Csak tojásból árult ez a jány a tavaszon háromszáz pöngőt!

Rendezgette az ágyán a takarót.

— Mondom, harmincnyóc hold. Tizenhaton búza van, négyen rozs, aztán van árpa, kukorica, répa is, meg három hold jó lucerna. Ojan volt az a lucerna, mikor eljöttem, hogy megbírta az embert, ha nekifeküdt. Gyerek elhőmpölyöghetett volna a tetején.

Úgy volt, hogy mindezt Szabó Teráról mesélte. A búza is arról szólt, a répa is, meg a három hold lucerna. Mindezt a Szabó Teráért mondta. Egészen róla mesélte, noha a saját földjeikről szólt.

Akkor rápillantott a lányra. Az a padlót nézte s hallgatta az elbeszélést, de a keze megoldódott ölénél, csüngött lefelé s olyan volt, mint akit megvertek. A rigó még mindig szólt, a verebek traccsoltak s csöngetett ozsonnára a jelzőharang. Ettől aztán egyszerre eszébe jutott Nagy Jánosnak a kórház és a levágott lába. Mert eddig csaknem úgy érezte, hogy kazalnak dőlve mesélget otthon egészségesen. Elsötétedett. Fordultak a szemei s kirebbent belőlük a hazai látás. Fél lábú beteg lett egy budapesti nagy kórházban, a kettős kórteremben, az ajtó melletti ágyon. És az óra ment a falon, kótozta fahangon az időt, mint a szű. Tik-tak...

— Somogypéterdi? — kérdezte a lánytól csöndesen.

— Igen.

Soká nézte, bár nem látta, mert hazanézett megint, Szabó Terára,

a földekre, a lucernásra, de most már fájdalmasan, a beteg szemével. A betegével, akinek hiányzik a fél lába. Besüppedtek a szemei.

— No — mondta sokára s a hangja rezgett, bár iparkodott keményre fojtani — nekem már végem. Már én akár haza se menjek. Fél lábbal mit csináljak én már? Se menni, se emelni, se szántani. Csak baktatni mankóval gazdaembernek .. Hogyan lehetne az?

A lány, aki Somogy Péterdről került valahogy ápolónőnek, ránézett s torkát egyszerre valami sikoltás szállta meg. Megreszketett a szíve, átremegett valami csupafény reménységtől s olyan hála öntötte el, olyan reszkető, kapaszkodó hála, hogy szívében letérdelt hitét tördelve.

— Úristen! Édes Úristen!

Csodálatosat látott, ahogy Isten kinyilvánító villanásában kiteljesedett erről a faluról elkerült legénynek a nyomorúsága az ő árva kis élete mellé.

— Úristen! Édes Úristen! Mindenkre néző jó Úristen! — rebegte. — Drága! Add meg nekem! Add meg!...

Egész élete a szemében volt.

— Vannak — mondta reszketve és önkénytelenül — vannak jó műlábak... Jó műlábakat csinálnak mostanság már... Lehet velük akár tíz kilométert is menni... Sokat... — hadarta hálásan, mert jó akart lenni a legényhez most az istenajándék első pillanatában — mindig, mindig!... — De aztán megijedt: elszalasztja, elrebbenti, elküldi ezzel!... S mint a gyerek, ahogy szorítja a talált krajcárt, úgy mondta, erőlködve.

— Csak... csak, ha nincs a srófja megolajozva... akkor... nyikorog egy kicsit... Ez igaz... Egy kicsit nyikorog...

Nézett rá várakozva, gyerekijedten, csúnya arcában remegett a szája és párás volt a két barna szeme.

A legény leejtette a fejét.

— Nyikorog? — kérdezte s ijedt csönd süketedett benne erre a rettenetes szóra. — Nagyon nyikorog?...

— Nem! — mondta a lány kapaszkodva, kapkodva. — Nem! Csak egy kicsit... Kicsikét... De azért hallani lehet. Ahogy megy valaki mellette, lehet valamit hallani...

Mégállt. Nézte. Hallgattak.

— Hát akkor — tördelte a szót lélekveszetten a legény — hát ha nyikorog... akkor hogyan lehet?... Hogyan lehet hazamenni, hogyha megyek az utcán és a lábam szól? Mi?

Behúnyta a szemét. Feküdt.

— A Gagyai Pista, a Tóth Ferkó, a Bakaj Imre! — jutott hirtelen eszébe s maga előtt látta az otthoni legénypajtásokat. Jó, inas gyerekek, karcsúak, széles vállúak, híres verekedők, kemény legénypajtások, ivóságok. Olyanok, mint egy-egy sudár fa. Csak elfájdalmasodott s hirtelen megijedt. Hogyan megy vissza ezek közé az ép, erős legények közé? Hogyan tartja magát köztük? Atyaisten, hisz ezek úgy elszáll-

nak mellőle, úgy elhagyják; mint a gólyák a társukat, amelyiknek a gyerekek levágták a szárnyát! Ezek a duhaj, nagyszerű legények úgy állnak majd otthon mellette, mint az erős farkasok a beteg, fogát elhullajtott kutya mellett! Horgas, kemény íakkal s ő legfeljebb csak vinnyoghat mellettük. Csak nézheti őket, mikor táncba mennek vasárnap, erősen forgatják a lányokat vagy a kaszához nyúlnak, képét rakosnak, asztagot raknak vagy búzát zsákolnak, szántják a tarlót vagy verekszenek egymaguk öt ellen is! Mit számíthat ő már mindezekben? Majd ha megy az utcán s a múltába fütyöl, mint a madár, az emberek megkérdik csúfolódva, mert már nem félnek tőle.

— Rigót hordasz a nadrágszárban, Jancsi, hogy olyan szépen fütyül?

Hej, keserves Atyaisten!

— Veron — fordult rémült hangon a lányhoz s egész testét előntötte az ijedt forróság. — Veron... hátha itt Pesten... Hogy ne kölljön hazamenni... Itt nem lehetne-e valamit?...

Az fölrepesett. Jézus! Édes Jézus! Az ő szomorú kis élete most forduló előtt áll! Ezt azért rendelte az Isten! Minden azért van! Az Isten mély szándékkal elindította ezt a legényt hazulról, azért, hogy neki hozza ide. Ó, a Jóisten meglátta az ő elkallódott kis életét, ránézett s bölcs, áldott fejével szelídet bólintott. Jól van, lányom — mondta s a villamos kerekei alá nyomta jóságos keze a legényt, levágatta a lábát, nyomorékká tette, ide fektette a kórházba, megszorította szörnyen, hogy a szomorú lélekbe bevehesse magát az alázatosság, gögje hogy letörjön, birkózó ereje hogy megcsorbuljon s a fájdalom, emberi sorsból azt mondja neki, a csúnyának, a fonnyadónak, rémülettel és társat keresve: Veron! Hogy hívja őt! Áldott az Isten! Nagyon áldott! Ezerszer az!

Gondolkodott repesve, repdesve lelkében, mint az ablakon kiszabadult madár, rebegő szívvel s olyan odaadással, hogy szinte a tenyerében tartotta magát, mint egy jó falatot, mint egy ital vizet: egyél... ilyál...

— Nézze — mondta alázatosan s kezét a melle elé húzta — nézze, János, talán... csősznek...

S nézett rá félénk biztatással.

— Csősznek valamelyik ligetbe. Őrizni a gyerekektől a gyöpöt. Azt féllábbal is lehet... Múltábal is... És becsületes kereset... A főorvos úr kijárná, ha megkérnénk...

Megállt. Remegett a szája.

Nagy Jánosnak elállt a szíve vére s olyan lett, mint a fal.

— Mi? — kérdezte rekedten, hogy alig tudott száraz száján kifordulni a szó. — Csősznek?

— Annak — fulladozott a lány.

S a szíve marékban volt. Kapaszkodott. Dolgoztak a kis gondolatai; birkózott az életéért, a hirtelen álmáért, a jövődjéért.

— Az csöndes foglalkozás. Lehet egész nap ülni a padon, csak néha kell kajáttani a gyerekekre... Meg párszor körüljárni a ligetet... Csöndes állás... Városi... Biztos kereset... Öregségre nyugdíj... A főorvos úr kijárná... Biztosan kijárná...

Nagy János nézett rá, mint egy hirtelen eléje bukkant rémre. Csak felemelte a kezét maga elé, mintha védekezni akarna valami csapás ellen. A szája fehér lett, szinte zörgős, mint a stanicli papírja. S ahogy nézett, egyszerre meglátta a lány szándékát. Látta, hogy az őt akarja. Hogy úgy akarja a csőzséget, hogy együtt, hogy ők ketten majd együtt legyenek azután. A szeme megállt.

— Csőzsnek?

Bámult, hogy talán nem igaz. Hogy talán csak tréfál vele a lány. De igaz volt. Valósággal igaz. Komolyan úgy gondolta a lány, hogy ő majd városi csőzs lesz s ketten valami kis városi lakásban együtt éldegélnek. Látta a szeméből, hogy úgy kapaszkodik bele, mint a templomi Krisztus jobb kezébe. Egyszerre előntötte az indulat.

— Hej — ordította el magát — a jézusszakramentomát, mit csináltak énvelem, bűdösök!

Mindenki odafigyelt a kiáltó, nagy hangra, de nem bánta. Úgy volt, hogy felugrik és menten agyonüti ezt a rusnya lányt. Ő csőzs?! Senki familiája se volt soha! Mind gazdaember volt, harminc-negyven holdas, egyenes derekú, szűkbeszédű, kevély, aki az Úristennel is egypár szóval beszélt csak s akit mindenki süvegelt. S most ő legyen? Gyerekre kiabáljon, mint egy asszony? Gyöpöt keringeljen? Hej! Fel akart ugrani indulatában, hogy menten agyoncsapja, aki ilyen ajánlatot tesz neki.

— Te! — kiáltott. — Te! Mingyá!...

De ahogy fordult, megnyomta az ágy vasában jobb lábának még bepólyált, lágy csonkját s szinte megszédült a fájdalomtól.

— Jaj! — lépett ijedten hozzá a lány. — Vigyázzon!

— Ergye! — bűgött rá rekedten az összekínzott ember. — Ergye tőlem, mer mingyár összeváglok, te vacak!

Lenyomta a fejét a párnára, a melle járt, mint a fujtató s foga alatt elpattant volna a rézkrajcár.

Ez tíz napja volt. Épen ma tíz napja. Azóta nem beszéltek egy szót sem. Csak nézett az ápolónőre sötéten, mint az éjtszaka és bűgva, mint a bántott bivaly. S még azon nap megírta dacosan a levelet haza, hogy most már jöhetnek látogatni, mert jobban van. Hogy jöjjenek s a Szabó Terát okvetlenül hozzák magukkal. Nagy visszavágásra készült. Meg akarta mutatni ennek a fonnyadt, csúnya lánynak, aki guszttust kapott rá, hogy nem olyan olcsó portéka ő még a fél lábával sem, akit így akárki megkaphat. Meg akarta mutatni, hogy a csonka lábával is első legény ő még s akit akar, az hullik az ölébe. De Isten tudja, hogy esett: azt kifeledte a levélből, hogy a lábát levágták. Valahogy kimaradt. Csak a végén vette észre s akkor már nem merte odaírni. Elküldte anélkül. S nekifogott várni dacosan, míg jönnek.

Várt. De ahogy multak a napok s a válasz is megjött az otthoniak érkezésének pontos dátumával, egyszerre csak valami furcsa érzés kezdett rajta erőt venni. Valami különös, bizonytalan izgalom. Olyanforma, mintha az évek óta megszokott, mindennapi útján valami különös csoda folytán egyszerre eltévedt volna s ahogy körülnézett a kórházkertben, egyszerre úgy látta, hogy semmi sincs úgy, mint még csak tegnap is volt. A fáknek is más formája van, a kavicsok is másként zörögnek, az emberek is mások. Bizonytalanul topogott, tétovázott az emberek között s nem tudta, mit csináljon. Nézegette a levágott lábat, de úgy tudta megfogni, mint egy idegen jószágot, hogy szinte kedve lett volna megkérdezni: mi ez? Ez a tíz nappal ezelőtti dühét se találta sehol és a tíz nappal ezelőtti önmagát sem. Mintha maga is idegen lett volna magának. Egy idegen ember, akit azelőtt sohase látott s akivel most ismerkedik. Tapogatta napközben sokszor a lábát s az az érzése támadt, hogy ő senki más, mint ez az idegenszerű, csonka láb. Hogy ez a láb egy egész emberré nőtte ki magát s elfoglalta a régi Nagy János helyét.

Megzavarodott ettől az érzéstől s nem tudott semmit határozottan kimondani. A rigó, a napsütés s a régi gondolatok nem tudtak közel férközni hozzá, nem tudtak vérévé válni: nem érdekelték. Idegenek lettek a lelkétől. Üres volt, új, várakozó s megmagyarázhatatlan ízekből izgatott s megszokott ágyában is úgy feküdt, mint egy új, feltöretlen fekvőhelyen.

Míg bent volt, bent feküdt, gyengébbek és fakóbbak voltak ezek az érzések, mert sokat aludt, de mióta kijárt, kint üldögélt a padon, fölötte a fák lombja, mellette a gyepe, a nap szabadon járja át a testét s körülötte hozzá hasonló csonka vagy bekötözött emberek sétálgatnak s próbálják újra az életet, teljesen összezavarodott önmaga helyzetére és értelmére felől és sehogyan se találta régi, biztos magát. Mintha elnyelte volna a kórterem, az ágy, a bent ketyegő óra, a többi ember, a falak, az egyforma sors s a szag, melyet az éternek és más orvosságoknak a gőze adott össze s mely betöltötte az egész kórházat. De legesleginkább elnyelte a csonka lába.

Ült hát csak kint a padon s nem tudta, hogy viselkedjék, mit csináljon. Cigarettazott, meg elnézett a kert távolabb eső pontjaira, a fák leveleire, melyeken zölden ragyogott a nap. Egy-egy mászkáló legyet percekig elfigyelt s a cigarettafüstöt úgy szívta a mellére, mintha valami vastag és meleg kábító italt inna. Zavart volt s ahogy a mutató ment előre a kápolna óráján, egyre jobban izgatott lett. A vele szemben lévő padon ült az ápolónő, azt is nézte a cigarettafüst mögül s ügyefogyottságában úgy érezte, hogy mégis ez az egyedüli barátja itt. Ebben a pillanatban egy csöppet se haragudott rá.

Az idő háromnegyedkettő felé járt már, a többi beteg is csaknem mind kijött már a kertbe, mind várt valaki látogatót s lehetőleg kicsinosították magukat.

Az ágy szomszédja ballagott el mellette.

— No — kérdezte Nagy Jánost — maga is vár?

— Várok — felelte s csaknem elpirult. — Mára írták, hogy gyönnék.

Begombolta mellén a kabátot s kis bajuszát simogatta. A kápolna órája háromnegyedet ütött s ő egyszerre nem találta a helyét. Ha meglett volna mind a két lába, most izgalmában sétált volna. De így csak ülni tudott s percenként nézett a kapura. Oda és vissza. Oda, vissza. Aztán egyszerre a csonka lábára esett a pillantása s elfogta az ijedelem. Jóisten, hogy is lesz? Hisz ha jönnek, azonnal észreveszik, az első pillanatban meglátják! Próbálta elhelyezni, eldugni az ép lába alá, de nem sikerült. Leeresztette a bő nadrágszárát, de az csak megtörött, mert nem volt benne láb s lógott lefelé. Tanácstalanul nézett, nem tudta, hogyan csinálja.

Az ápolónő nézte az erőlködését s megértette, mi baja van. Nem szólt semmit, fölkel és bement az épületbe. Mikor visszajött, egy vékony gyapjútakaró volt a kezében. A saját takarója.

— Tessék — mondta zavartan. — Takarja be magát. Szél van és megfázhatik a sebe.

S letakarta, úgy, hogy a mankó se látszott.

A legény hálásan pillantott rá.

— Az ám — mondta elvörösödve. — Hívös van . . .

Pedig kiverte arcát az izzadság s a nap csak úgy égetett. De nem akarta bevallani a szándékát, noha érezte, hogy a másik tudja. Eligazította hát magán a takarót. Hallgattak sokáig s egyszer csak megszólalt a legény.

— Javában állhat már az aratás otthon. — S nem nézett oda, csak maga elé. — A rozstot már biztosan levágták.

— Le — felelt csöndesen a lány. — Július van.

— Mára gyönnék — folytatta s fölnezzett.

— Gyönnék — mondta az ápolónő. — Szerda van.

— Azt tartom, hoznak egy kis búzás körtét, mert nálunk sok van s most érik. Az ides biztosan hoz, mer igenjó asszony.

— Jó?

— Az az. Igenjó egy asszony. Az ojan ebédeket főz, ha akar, hogy a püspök is megnyalhatja utána a száját. Teszem túros gombócot ojant, hogy húszat is meg lehet enni belőle. Pláne, ha egész nap kaszál az ember. Meg csibét paprikás lébe. Azt is igen tuggya.

Igy beszéltek, ugrálva egyik tárgyról a másikra, csak hogy mondjanak valamit s ne vegyék észre közben, hogy tulajdonképen mindketten nagyon váraoztak. A lány a másik lányra fájdalmasan, a legény meg mindenre, mindannyiukra, az egész jelenetre, hogy hogyan is mondja meg nekik s azok mit mondanak. S egyszerre eszébe jutott, hogy az óráját a lánccal ki kellene tenni a kórházi kabát zsebébe, mint otthon szokta. De nem volt nála.

— Az órát meg — mondta — bent hagytam. Pedig mindig ki szoktam tenni. Otthon minden rendes legénynek van órája.

A lány elértette. Bement. Kihozta neki. Kiakasztották és most már nem beszéltek, csak ültek csöndesen szemben egymással, ölkben volt a kezük és elnézték, mert lassan két óra lett és kezdtek szállingózni a látogatók. A szomszédjának megjött a felesége, egy Reinthaller nevű zsidógyereknek a huga, Huszárnak, az egyes szobából, az apja a testvérével, a kettős szoba másik sarkában fekvő hentesnek a sógorasszonya, egy soffórnek, aki autójával egy fának ment neki s az egész feje be volt pólyázva, az anyja jött ki a menyasszonyával, az orvostanhallgatónak, aki a harmadik ágyban feküdt mellette, a háziasszonya két lányával; a gyerek egész megfátódott s remegett a szája. A félkezű Sikorának a cseléd hozott ki befőttet, mert a felesége meg otthon feküdt betegen. S így lassan mindenkire jött valaki. A padok benépesedtek, itt-ott nevetés is volt, hangos szó, papirosok ropogtak, ahogy takarták ki az eleségeket; tíz perccel mult két óra s Nagy János még mindig egyedül ült az ápolónővel szemben s furcsa, fájdalmas izgatottsággal mondta:

— Mán aligha gyönnék. Aligha le nem késtek a vonatról.

De ekkor megjelentek. Az ajtóban egyszerre meglátta mindhármukat Nagy János.

— Nagy Jánost keressük Somogyszentkirályról — hallotta az anyja remegő, öregasszonyos kis hangját. — Akit elütött a villanyos.

— No — mondta a legény kiszáradt torokkal az ápolónőnek, de nem mozdult. Másfelé nézett.

— Földszint kettő, egyes számú ágy — hallotta a portás hangját s azt is, hogy a közeledő léptek alatt csikorog az úton a kavics. Nézett az ápolónőre zavart kinnal mosolyogva, mint a gyerek, akit csinytevésen rajtacsíptek. Aztán az öccse erős hangja hallatszott közvetlenül előtte.

— Itt van e! Idesanyám, itt ül a Jancsi a padon.

Megálltak előtte és nézték zavartan és szótlánul, a parasztok csön-
dességével.

— No — mondta végre az öregasszony rívásra hajló hangon. — No, ides fíjam...

S az öccse:

— Szervusz...

Majd legutoljára a lány, Szabó Tera, megzavarodottan és pirulva:

— Jónapot, János...

Nagy János rájuk nézett lassú szemekkel. Külön megnézte mind-
egyiket, de mindegyiknek csak az arcát. Keresett az arcokon, a rég
ismert vonásokban, de úgy találta, hogy idegenek lettek. Mások, mint
mikor eljött hazulról. Valahogy nem találta bennök a régieket. Az ott-
hont. A faluja ízét. Nem tudtak annyit jelenteni neki, mint várta. Mintha
a kórház és a csonka láb ezekről is levett volna valamit s ezeket is meg-
változtatta volna. Pedig csak ő változott. Az alsó szájszéle megreme-

gett, ahogy nézett rájuk s a rigó megint szólni kezdett valamelyik bokron. S ő nem tudta, mit mondjon.

— Hát meggyöttek? — kérdezte végre hosszú hallgatás után.

— Meg — felelt az öccse, mert az öregasszony nem tudott szóhoz jutni a sírás fojtogatásától, a lány meg csak ijedt, várakozó s alázatos szemekkel bámult a legényre ebben az ismeretlen környezetben.

— Üljenek le — mondta nekik száraz torokkal s helyet csinált maga mellett. — Elfáradtak bizomosan.

— Nem a — mondta az öregasszony, erőt véve magán. — Nem fáradtunk el. Gőzös hozott bennünket.

János ült mellettük előrehajolva.

— Ais — mondta csöndesen s arcát egész az anyjának fordította — ais fáradtság. Pláne ijen öregasszonynak. Rázza az embert.

S keresett, keresett szavakat, de csak ezek jöttek a szájára. Nagyon akarta szeretni őket, különösen az öregasszonyt, akiről mindig végtelen melegséggel emlékezett, de közöttük állt valami. Mikor pedig megírta a levelet, annyi mindent akart mondani, olyan kemény és kidobbanó erős akart lenni, olyan hódító, de most nem ment semmi. Félszeg volt és tanácstalan. Csak nézte az anyját. Körülcspogtak a látogatók, egy kisgyerek a kavicsokkal játszott, a rigó fütyült fáradhatatlanul és a verebek harsogva trécseltek; a kert olyan volt, mint egy bölcső, mely lágyan ringatja az Isten szenvedő gyermekeit. De mégis rettentő furcsa volt minden. — Hogyan mondja meg? — töprengett. Hogyan mondja meg nekik?

— Hogy van, idesanyám? — kérdezte meg végre. — Aratnak mán?

— Tíz napja — mondta az öregasszony. — Éppen ma tíz napja. — Most a Tera öccse van az aratókkal.

— Rozsot?

— Mán a búzát vágják — babrálta az öregasszony a szavakat. — Köllnél . . .

— Hát — mondta a legény — pedig az még sok üdő.

— Sok? — nézett rá az anyja.

— Azaz. Még vagy két hónap, amíg eresztenek.

— Jézus! — szisszent fel az öregasszony. — Hát annyi? Hát ojan igen megzúztad a lábadat?

Várt. A legény elnézett.

— Alaposan — mondta feszes szájjal. — Bizony alaposan. Nem játék . . .

Az anyja elijedt. Tapogatózott. Mert egyszerre nem mert. Férfiakkal nem lehet úgy: csak egyszerre nekikrontani az elevenjével.

— Meg is vágtak a doktorok? Mert mongyák, kórházba meg is vággyák az embert.

A legény nyelt.

— Meg. Megváltak. Anélkül nincsen. Aki ide begyön, azt mind megvággyák. Azér kórház.

— Fájt? — firtatta az öccse. S a lány csak nézett rá.

— No — mondta neki — tuggya fene. Aluttam, míg meccettek.

— Aluttál?

— Hát. Mindenki alszik, ha meccik. Az már így megy itt. A szomszédom is, aki itt ül a másik padon, a Sikora, az is alutt, mikor levágták a karját. Semmit se tudott belülről. Csak egyszer fölébredt bent az ágyon s látta ám, hogy egyik karja nincsen. Csak öt centi ha maradt...

— Öt centi? — iszonyodott az öregasszony. — Ijent is csinálnak itt?

— Hát csinának — mondta a legény száraz nyelvvvel s elhallgattak.

Azt hát megmondta már, hogy a szomszédja karját levágták. Hogy tudják, hogy az itt így megy. Nem játék ez. Nagy dologról van itt szó. Hogy készüljenek el rá, hogy neki is nagy baja van, nemcsak olyan kis ütés, vacak kis seb, mintha otthon éri valami az embert. Nem ám! Ez itt nem babra megy!

— Bajos emberek vannak itt — mondta vontatottan — nemcsak olyan kis karcolósosak. Itt levággyák! Csak beviszik az embert, azt levággyák! Nem kérdik! Mer ha le nem vággyák, itt van a prand, akkor az viszi.

Ezt már hallották otthon, ezt a rettenetes szót: prand. Ez olyan sötét titok volt, hogy reszkettek tőle. Néztek rá ijedten.

— A prand?

S szörnyűt sejtettek. De csak hallgattak s egyik se mert egyenesen a dologra térni. Egyik se merte tőle megkérdezni, hogy hát te hogy vagy. János? Egyik se merte neki mondani: no mutasd a beteg lábadat, János. Mert szörnyű dologtól féltek. Hát csak ültek egymás mellett. Végre az öccse kibontotta a csomagot s eléje tette, hogy mégis csinálnak valamit s legyen értelme ennek az együttülésnek. Két kacska volt benne sülvé, meg egy halom mákosrétes.

— Ne — mondta. — Ezt a récét idesanyám sütötte, a rétest meg a Tera tegnap. Egyél...

János megmozdult.

— Köszönöm — mondta — nem vagyok éhes.

De csak kivett aztán a rétesből egy darabot s csöndesen enni kezdte. S ahogy az íz, az otthoni étel jó íze elomlott a szájában, végtelen súlyos fordulással elnehezedett a szeme. Arcán az inak jártak s a szeme végtelen emberi tágasságokat engedett be magába, melyektől mély lett, mint a tenger.

— Jó — mondta hálásan a lánynak. — Te sütötted, Tera?

Olyan volt a hangja, mint a mélyhegedű.

Aztán mást gondolt.

— Megkínálom ezt a jányt itt — mondta fejével az ápolónőre mutatva. Igenjő jány. Ez ápolt, míg feküdtem.

S odahívta.

— Veron — mondta neki — itt van egy kis mákosrétes. Idesanyámé.

Pedig a lányé volt.

Az ápolónő zavartan jött oda.

— Takács Verona — mondta s szabadkozott. Lekezelt velük s Szabó Terára nézett.

S ettek, ettek. Mindannyian vettek egy darabot s csöndesen, nyámogva majszolták a falatot. A szájuk, bús, egyszerű parasztszájuk járt, járt az evés megszokott mozdulatait, nyelvük kavarta az ételt: ettek. És míg ettek, kint, túl a városon, túl rengeteg kilométeren, messze Somogyban kalászmezők ragyogtak most a délutáni nap alatt, fürjek szaladtak a kasza alól s felbolygatott egérfészkekben sírtak a kicsinyek, foglyok csaptak fel berregve, a nedves árokparton fácánok kiáltoztak s a már learatott rozstáblákon tyúkok és galambok csapata szedte boldogan az elhullajtott szemet. Az aratókon csorgott a verejték, a kasza suhant, a galambok felett vércse függögetett s a kepéket nyikorgva s zökkenve hordták a tarlókon a megrakott szekerek. S itt bent a kórház udvarában idegesen, megzavartan majszolt három szomorú parasztszáj, az étel ízével csitítgatva magát, az evés megszokott ritmusával rágva el a feltoluló kérdést, közeledve egymáshoz, megtapintva egymást, megölelve lélekben egymást, félszeg, sűnyó, megijedt kis parasztcsalád, míg végre elfogyott a szájból a falat, a kézből az étel s akkor megint néztek egymásra csöndesen, szótlanul, a megijesztett lélek csöndjével, nem merve kérdezni egy szót se s nem merve gondolni egy gondolatot se. Földek egyszerű, életnek kiszolgáltatót gyámoltalanjai csak ültek, vártak, féltek.

S ebben a nagy csöndben Nagy János egyszer csak, mint az Úr testéről a leplet, leemelte lábáról a takarót.

— Hát — mondta csöndesen és végtelen egyszerűen — így vagyok.

S nem nézett rájuk. Elnézett a kerten kívül álló messze fákra.

Az öregasszony csak rápillantott a fiára s kibuggyant belőle a rettentő csöndes sírás. Egy hang nélkül csak ontotta a könnyet. Ráncos, vén parasztarca olyan lett, mint egy öreg, agyonütlegelt állaté. Szabó Terából nem jött könny, csak előntötte arcát az iszonyat. Az öccse nem tudott egy szót se mondani, csak nyelt és megköszörülte a torkát. S az ápolónő is sírva fakadt. Elfordult, hogy ne lássák.

Hosszú percek teltek el így, talán negyedórák is — a kis gyerek, ki az előbb a kavicsokkal játszott, odajött eléjük s kezét hátra téve, nagy szemekkel csodálkozott rájuk — míg végre nehezen megszólalt az öccse.

— Hát már most hogyan lesz veled, Jancsi? — kérdezte rekedten.

A legény ránézett. Keresett egy vonást az öccse arcán.

— Van — mondta csöndesen — van... múltáb... Mostanság már igenjó múltábat csinálnak...

Betakarta a lábát s várt.

— Vasból? — kérdezte sokára az öccse.

— Vasból. Az ember beleteszi a lábát, ami maradt, aztán a derekára csatolja a szíjat s megyen. Mehet benne.

Csönd.

— Hm — mondta hitetlenül az öccse. — Lehet? De kaszálni, teszem, ganét háyni.

Meggondolkodtak.

— Azt — mondta később a legény — nem tudom. De tán lehet vele.

— Vagy rakonni? Asztagot rakni? Hányini a kévét? A lovak után járni a szántásban, vagy aratni egész nap? Mer ez is fontos. Harmincnyolc hold van. Tudod, harmincnyolc. S ha nem tudnál, szógát köllene fogadni még egyet. Mer az öreg Istók is gyöngé már. Több kára van, mint haszna . . .

Megálltak.

— Hát nem tudom — mondta a legény. — Ezt én se tudom. De levágni muszáj vót, mer ha nem, gyön a prand . . .

Lenéztek. Ezt megértették.

— Nem köll haragudni — mondta sokára. — Majd elleszek . . .

— El — felelt az öccse. — Az bizomos. Félni nem köll. Rendes ember vagyok én. Testvér. Meg harmincnyolc hold elbírja, ha semmit se csinál is. De a rosseb ette volna meg ezt az egész Pestet! Mer otthon nem esik ilyesmi, hacsak a szecs kavágó vagy a cséplő nem tesz kárt az emberben.

Igen sajnálta a bátyját, de mérges volt és a föld is eszébe járt. Ami a maga gondja most már. S majd az osztózás is, a szent Isten tudja, hogy lesz meg. Aztán csak kettő helyett is kell dolgozni, ha az a múltb mégse válik be.

— Ej — rántott magán — az Isten megverte az egész világot! . . .

S kiköpött.

Az asszony meg a lány csak hallgattak. Az öregasszony csak sírt, a lány meg csak bámult s olyan nagy volt a rémület az arcán, hogy szinte meg lehetett fogni. Nagy János csak nézte őket.

— Hát — kérdezte aztán nehezen — semmi szavuk? Egy szavuk sincs az egészhez?

Mert úgy érezte, hogy olyan egyedül áll, mint egy kinyujtott ujj. Hogy azzal az egy mozdulattal, amellyel feltakarta a lábát, egy egész világ elszakadt tőle. A mezei szerszámok, a földjük, a családja és minden. Hogy kizárták.

— Jaj, fiam! — sírt az öregasszony. — Egyetlen szegény fiam te!

Nem tudott többet. Nem volt neki megmentő gondolata. Csak vénségére is megint fájdalom.

Sokáig hallgattak. A fiatalabbik gyerek a kavicsokat rugdosta, meg nézegette a kalapja belsejét. Az ápolónő elállt tőlük odébb, hogy ne zavarja őket. A kisgyerek odaállt Nagy János elé s azt mondta neki:

— Bácsi . . .

Két galamb szállt le a gyepre.

Egyéb nem történt. Csak ültek, hallgattak s egy szó nem jött a szájukra. Végre a lány a kosárhoz nyúlt és oda tolta eléje.

— Egyék — mondta neki csöndesen. Egyék egy kis rétest...
De bizonytalanul, csak hogy valamit mondjon.

A legény ránézett s nem nyúlt a kosárhoz.

— Te — mondta neki, mintha a szava ízébe vér keveredett volna —
te, ha azt mondanám neked...

De elhallgatott. Elfordult. Nem kérdezte tovább. A lány is elpityeredett. Lehajtotta a fejét.

S az idő mult, a verebek fecsegtek, a galambok búgni kezdtek egymásnak s a villamosok kint szaporán csengettek. A kápolna órája három lágyat ütött. Olyan volt, mintha templomban csengettek volna. Az öccse az órára nézett.

— Menni köll — mondta. — Ötkor indul a vonat.

Kászolódni kezdtek. Az öregasszony odaadta neki a kosarat.

— Edd meg — mondta. — Edd meg, ides fiam, neked hoztam.
Aztán csak gyere. Ahogy engednek, gyere. Mindig várunk odahaza.

Felálltak. Nem tudtak egymásnak semmit se mondani. Tulajdonképpen nem volt mondanivalójuk. Mintha idegenek lettek volna. Csöndben igazgatták a ruhájukat, hogy a zavarukat palástolják.

— No — mondta a fiatal legény — hát furcsa... város...

Nagy János rájuk nézett.

— Ne féljenek — mondta — nem lesz semmi baj. Énmiattam nem köll rettegni semmi miatt se...

Nem lehetett tudni, mire értette. De keményen mondta. Szinte a lelkére húzta a kalapot. S azok aztán szótlanul indultak. Csöndesen, ballagva mentek, elnehezedett parasztléptekkel. És vissza-visszanéztek. Nagy János meg nézett utánuk. Nézőlt. S ahogy az erős, fiatal öccsét látta a meleg testű, érett lány mellett bandukolni, megértette, hogy ez a csüggedtség csak alkalmoszerű. Csak a pillanat komolysága nyomta meg őket s ahogy kilépnek s rájuk özönlik az igazi világ, ahogy röpíti őket haza a vonat és ahogy befogadja majd őket a falu, elmúlik a meghajlottságuk, mint ahogy elmúlik a rétekről a porfelhő, melyet a szél kavart föléjük. S nevetnek majd, mert fiatalok és erősek s ösztönös, büntelen közlegéssel egyengetik majd az utat egymás között, mert ez lesz a természetes. Az élet szalad és az egészségesek szekerei gyorsan repülnek vele. S aki lemarad, az nézhet a vágató szekerek után s nem mondhatja nekik, hogy jussuk nincs a szaladáshoz, mert maga is érzi, hogy azoknak van igazuk. Nézőlt. S ahogy ballagtak előtte a kavicsos úton s ahogy kiérték a kapuig, hogy csaknem eltakarta már őket az ajtó, akkor átvillantak szívéen az anyja szoknyájának öreg ráncai s felkiáltott:

— Édesanyám!

Az öregasszony meghallotta s remegő arccal visszafordult.

— No — mondta repesve — no, gyerekem!...

S akkor Nagy János nagyot nyelve és végtelen zavartan a kosárra mutatott.

— Nem is mondtam . . . Nézze, a nagy beszédbe el is felejtettem. . .
Köszönöm a récéket, idesanyám! . . .

S föltartotta arcát az ég felé. S akkor egyszerre, mintha a lelkétől válna, úgy érezte, hogy árad ki belőle valami, mintha galambok röppennének el a testéből. Búgó, fehér, örvös nyakú galambok. A föld szállt ki belőle, a falu, a mezők csüntörgő, zöldhajú istene, aki a kelő, rozsdás rozsok közt lép ősszel és tavasszal a bokros búzák közt rejtőzködik, mint tücsök és nyáron meglakja a kint áradó kepeket, fölroppen a foglyokkal és az apró állatkák hátán legyeskedik, mint fény, aki az esővíz szívéen a nap, a kalászközt a pára, a domb alján a visszhang, bogarak szájában a ciripelés és este a falusi ember lelke és nyugalma, kinéz a vacsorák tűzéből, égnék száll az esti füsttel, megízesíti a lovak takarmányát, az ember eledelét, éjtzaka felül a héjazatra, befödi a házat s mondja :

Legyen béke, legyen nyugalom, legyen kalász az embernek, fű az állatnak, ég a földnek, legyen a kutakban víz, a csűrökben mag, a földekre barázda, legyen minden, minden az árva parasztnak az öregisten szeme alatt, ámen.

Készülődött.

— Veron! — mondta csöndes, mélyhangú szóval. — Veron!

A leány odament hozzá és fölsegítette. Levette róla a takarót, hóna alá adta a mankót s megindultak befelé.

S mikor beértek, mikor Nagy János meglátta az ágyakat, az órát, az olajfestékes falakat, hallotta háta megett a rigót és a nyitott ablakon át a kint üldögélő betegek duruzsolását, akkor megadta magát egészen. Letette a mankót s megkapaszkodott az ágy vasában.

— Veron — szólt és nem nézett fel — ha akarod . . . én is úgy látom jónak . . . szóljal a főorvos úrnak arról a dologról . . .

Lefeküdt s mikor jött a délutáni vizit, lehúnyta a szemét és úgy tett, mintha aludna csöndesen . . .

Dallos Sándor.